

Brodogradilišta u Boki Kotorskoj

Maksim Zloković, Tivat

Konfiguracija zemljišta Boke, kao i njen smještaj, uklješten među surim planinama, odvajkada je upućivao njene stanovnike na more. Vječita žudnja njenih stanovnika da se domognu beskrajnih prostranstava pučine i da se otisnu iz zaliva pritješnjenog planinama, učinala je od njih vješte i smjele pomorce. Ovaj naslijeđeni atavizam nije prelazio samo od oca na sina, od generacije na generaciju, već on vuče svoj korjen i mnogo dalje. Seže on u daleku prošlost, kada su ovim zalivom letjele punih jedara ilirske trijere, da bi pučinama nagrabili plijena i u tišini mirnih draga i uvala uživali njegove plodove. Zatim grčki kolonisti i trgovci sa svojom trgovinom, pa perfidni Rimljani, nezasitljivi u rabljenju tuđih obala, Vizantinci sa svojom krstonosnom politikom podjarmljivanja i napokon oni — naši preci. Oni su na ovim žalima i među ovih hridinama jedini uspjeli da udare neizbrisivi pečat naše riječi, našega imena i našega duha. Oni nam ostaviše u amanet prostranstvo pučine i ljepotu modrina u našim zalivima i dragama. Možda jedan nađeni fragment drvene starine, riječitiije nam govori, nego sve legende o potopljenim brodovima punim zlata u najdubljim predjelima zaliva. Jedan komad, slučajno nađen, grčke amfore iz prvog vijeka naše ere predstavlja nam interesantan crtež koji pokazuje grčku galiju koja razapetih jedara plovi pučinom. Svi ti spomenici drvene starine, kao i mnogobrojne legende o potopljenim gradovima, naseljima i brodovima, bez dvojbe nam svjedoče da su starosjedioci ovih krajeva bili pomorci. Pretpostavljamo da je u ilirskom, kao i u grčkom dobu bilo brodogradilišta u ovim krajevima.

Prvi pisani podaci o brodogradilištu u Kotoru potiču, prema kotorskim arhivskim knjigama iz 1420. godine. Još prije pomena o brodogradilištu spominje se kotorski brodograditelj (calafatus de Catharo) 1396 godine. Brodograditelj Branko iz Kotora (Branchus calafatus de Catharo), gradi barke i jedrenjake od dobre hrastovine.¹

On je sklopio ugovor sa Leonardom de Eskulo novembra 1443. godine, da mu za 220 perpera napravi bark sa čamcem nosivosti 800 vreća mletačke mjere.² Brodograditelj Branko je u društvu sa kalafatom Radićem napravio ugovor 5. X. 1459. godine, sa kotorskim plemićima Nikolom Draga Bolice, Franom i Petrom Trifuna Bolice i sa Marinom i Mihailom Alegretovim, da im izrade bark latinskog tipa, nosivosti 400 kola (unum barcosium ad latinam portate sive capacitatis cariorum quadraginta nel circa). Za ovaj rad treba suvlasnici da plate 226 perpera.³ Dokumentat od 8. XI. 1420. godine jasno nam govori o kotorskom brodogradilištu. Dobišim Miholjić trgovac iz Kotora dužuje Lorenciju pok. Mihaila Buća 33 perpera kotorska, za gvožđe upotrebljeno za jednu skabu odnosno barku («scabum sive barcam»), koji gradi u kotorskom brodogradilištu (iuxta arsenum comunitatis). Skoba ostaje u zalogu Bući dok Dobišim isplati dug.⁴ Ove godine pominje se brodograditelj Palin pok. Hranka, koji udava svoju kćer dajući joj u miraz vinograd u Tivtu i kuću u Kotoru. Vidimo da su brodograditelji bili imućni ljudi, kad su kćerima davali ovalike miraze.⁵ Godine 1430 jedan dokument od 2. XII. spominje Ivanka Tiho-bratića i ortaka nu Radovca brodograditelja, koji su primili od Miloice Paltašića 331/2 zlatna dukata, kao podmiru duga Jakova Doto nastanjenog u Draču.⁶ Magdale-na, kći pok. Stefana Pintura brodograditelja iz Kotora u-

daje se 1438. godine za Pavla Stoičića iz Dubrovnika i nosi mu u miraz 200 perpera kotorskih, u ratama po 50 perpera godišnje.⁷

Jedan drugi dokumentat govori da je kotarski brodograditelj Matko Gugulović-Brnić ugovorio sa Nikolom Trifuna Bolice 16. aprila 1444. god. da mu za 3 mjeseca izgradi jednu cakaru (zacharum) od dobre hrastovine, koja treba da bude duga 15 lakata, sa jednim križnim jarbolom i pet vesala.⁸ Koncem 1441. i početkom 1442. god. izgrađen je na kotorskom brodogradilištu jedan bark u vrijednosti 120 zlatnih dukata.⁹ Dokumentat od 12. marta 1442. god., govori o barku sagrađenom u Kotoru (in Catharo fabricati). Bark je imao čamac, jarbol, antenu, sartiye, jedra, dva konopa, dvije čaklje, dizalicu, liban, dva kormila, sjekiru, fenjer, busolu, bario za vođu, zastavu sa insignijama Sv. Marka i bakarno posuđe za kuhanje. Ovako opremljen bark je vrijedio 120 zlatnih dukata.¹⁰ Kotorski brodograditelji nabavljali su drvo za građenje brodova u Grblju, Paštovićima i današnjem Petrovcu na moru.¹¹ Vjerujemo da je jedan veliki dio građe brodogradilištu davao i obližnji »Vrmac«, koji je i danas bogat izvanredno dobrim drvom za gradnju. Jedan dokumentat kotorskog arhiva govori nam da je drvo za kotorsko brodogradilište nabavljano i u Albaniji. Brodograditelji Matko Gugulović i Gruboje Ostojić-Brnić, vlasnici polovine broda u zajednici sa Radoslavom Penšićem suvlasnikom druge polovine, ugovaraju 7. II. 1446. god. sa Lukom Pautinom iz Kotora, koji im daje 32 perpera da svojim brodom pođu u Albaniju i posjeku građu za jedan bark. Pošto namire potrebnu količinu građe za Pautinov bark, mogli bi dovesti još građe za račun mornara i drvodjelaca. U slučaju, ako bi nastao nesporazum s Lukom Pautinom o podjeli građe, onda će obadvije stranke izabrati po jednog čovjeka, koji će vrijednost građe procijeniti, ako se ne slože ni ona dvojica, kotorska vlast će odrediti trećeg procjenitelja. Višak drvene građe Luka će nadoknaditi.¹²

Kotorsko brodogradilište, bilo je smješteno na sjevernom dijelu današnje obale otprilike gdje je današnji park Gradske kafane. Ovo je brodogradilište bilo državno, pa mislimo da se na njega nije mogla odnositi naredba mletačkog Senata, da brodogradilišta u Boki ne smiju graditi, bez njegove dozvole, brodove veće od 500 stara. To vidimo i po tipovima brodova, koje su izgrađivali kao: brigantin, grip, bark, koka, fusta, skaba, marcilijana i t. d.

Osim državnog brodogradilišta, u Kotoru je postojalo i privatno manje brodogradilište u neposrednoj blizini grada. Ovaj predio sačuvao je i do danas ime Mišulić, po vlasniku brodogradilišta Mišuliću iz Korčule. Majstor Frano Mišulić drvodjelac iz Korčule spominje se u kotorskim arhivskim spisima već novembra 1593. god. (maestro Francesco Misulich parimente marangon da Curzola) kao procjenitelj jednog galeona.¹³ Osim Mišulića, čije se brodogradilište spominje izvan (gradskih) vrata od rijeke (loco di squero fuori della porta alla fiumera), spominje se na ovom brodogradilištu Petar Zanfron protomajstor iz Korčule. Zanfron je 1593. sklopio ugovor sa Antunom i Franom Pomenić majstorima iz Korčule, da izvrše neke radove koji se nalaze na brodogradilištu na obali starog sv. Bernardina (in cantiero alla

riva de S. Bernardino vecchio). U istom brodogradilištu nalazimo i majstora Rađa Nikolina iz Dubrovnika.¹⁴

Osim brodogradilišta u Kotoru spominje se i brodogradilište u Perastu. Majstor Mladin Vitić iz Perasta obavezao se pred sudom u Kotoru da će za 14 kotorskih perpera izraditi Urbanu Maksi malu cakaru (čachoram) od dobre hrastovine.¹⁵ Majstor Radoslav Radonjić iz Perasta i Milorad Vitić sklopili su ugovor sa Marinom pok. Trifuna Mihailovog Buće (ser Marius quandam ser Tripici ser Michaelis de Buchia) da mu za 16 perpera naprave jedrenjak od dobre hrastovine, dug 22 lakta i dobro opremljen. Materijal za provu i krmu daju majstori, a ostalu građu, kao i čavle, katran i drugo daju sam Buća.¹⁶

Iz jednog ugovora vidimo da je peraško brodogradilište radilo i veće brodove. Radelja Dobrović brodograditelj iz Perasta sklopio je ugovor 29. XI. 1439. sa Mihailom Paltašićem iz Kotora, da mu od dobre hrastovine izradi bark (barchosium). Brodograditelji peraškog brodogradilišta izgleda da su bili domaći ljudi, po svojoj prilici majstori iz Lastve, Lepetana i Stoliva, jer slična prezimena iz ovog doba susrećemo i u ovim mjestima. Milat Bogosalić iz Lastve je na peraškom brodogradilištu napravio 1440. god. jedrenjak sa jarbolom, križnom antenom, veslima i klupama, zašto je utrošio 45 perpera.¹⁷ Boškoje Lukojević iz Perasta, obavezao se 15. III. 1442. Jakovu Agustina de Eskulo (Esculo) da mu dade za 18 perpera kotorskih svoju skabu, koja se nalazi na brodogradilištu (canterium), napravljenu od dobre hrastovine, s dovoljno čavala, s pet vesala i katarcom (cum remis quinque et cruce). Skabu može primiti o Uskrsu, s tim da oni koji ne ispuni ugovor ima dati iznos, koliko bi za isto vrijeme dao najam od skabe.¹⁸

Iz pisama koje općina Peraška šalje Mehmedagi Rizvanagiću komandantu Risna, vidimo da su Turci uhapsili »kalafate koje smo bili isprosilj od gospode dubrovačke, da nam naprave drieba«. Pismo je datirano »na 19. jula 1643.« god.¹⁹

U doba najvećeg procvata svog pomorstva Perast je imao dva brodogradilišta. Jedno je bilo po svojoj prilici vlasništvo općine, a drugo poznatog pomorca Marka Martinovića, učitelja ruskih boljara.

Arsenali Boke su bili dobro opremljeni, što se vidi iz preostalih arhivskih spisa, a iz spiska vrlo delikatnih

radova, koji su im povjeravani. Kotorsko brodogradilište je opremalo i naoružavalo državnu ratnu galiju, koja je imala za zadatak da brani zaliv od upada gusarskih i neprijateljskih lađa. Također su i na peraškom i na kotorskom brodogradilištu oružani i opremljeni i ostali jedrenjaci, koji su po potrebi ulazili u sastav mletačke ratne flote.

Propašću jedrenjaka počinje da propada i brodogradilišna industrija, koja je svoju djelatnost prenosila na majstore pojedince, koji su u svojim selima gradili i popravljali ribarske barke i ostale jedrenjake.

God. 1888. Komanda austrijske ratne mornarice osniva svoj arsenal u Tivtu, kao filijalu velikog arsenala u Puli. Bivša komanda Jugoslavenske mornarice je arsenal snabdijela modernim uređajima, koje je okupator bio raznio i upropastio. Danas je Arsenal u Tivtu svojina naše mlade Ratne mornarice, te sa svojom opremom, radom i kvalitetom izrade, može stati u red najboljih brodogradilišta.

God. 1928. Đuro Todorović i drugovi, osnovali su u Bijeloj brodogradilište, koje je popravljalo motorne jedrenjake svih tonaža, a neke manje radilo iznova. Danas ovo brodogradilište izrasta u prvoklasan objekt ove vrste, te nam svojim inpozantnim halama i navozima obećava u najskorije vrijeme serijsku izradu novih plovničkih objekata za našu trgovačku mornaricu. Slijedeći sjajne tradicije svojih predaka, brodograditelji Boke imaju sve uslove u našoj socijalističkoj Jugoslaviji, da svoje znanje i vještinu ulažu za dobrobit svoje domovine i svog rodnog kraja.

¹ DAK — VII — 530.

² Isto — X — 353; ³ Isto — XI — 583; ⁴ Isto — IV — 465; ⁵ Isto — III — 465; ⁶ Isto — V — 100; ⁷ Isto — VI — 414; ⁸ Isto — IX — 1.

⁹ Isto — VII — 382; ¹⁰ Isto — VII — 382; ¹¹ Vinko Ivanišević »O brodogradnji u Dubrov. potkraj republike«. Anali Historij. inst. JAZU — Dubrovnik; ¹² DAK — IX — 626.

¹³ Isto — LX VIII, 280; ¹⁴ Isto LXVII — 249; ¹⁵ Isto VI — 441; ¹⁶ Isto VI — 117.

¹⁷ M. Z. — Tivat (u rukopisu); ¹⁸ DAK — VII — 384;

¹⁹ P. Butorac »Gospa od Škrpela« — Sarajevo.